

مسئولیت های اخلاقی در قبال حیوانات از منظر قرآن و فلاسفه غربی

محدثه سادات موسوی^۱

چکیده

اسلام به حقوق حیوانات و عدالت نسبت به آنها اهمیت زیادی داده و همگان را در برابر حیوانات مسئول می داند. و همواره بر رفتار مهربانانه و عادلانه با حیوان تأکید شده است. در حالی که رنه دکارت که یک ریاضی دان و فیلسوف فرانسوی است. عقیده دارد که موجودات و حیوانات صرفاً موجوداتی مادی و بی احساس هستند و معتقد بود داشتن درد از ویژگی های روح است و چون حیوانات روح ندارند پس قادر به داشتن هیچ گونه احساسی نیستند و دقیقاً مانند یک ماشین هستند. پژوهش حاضر با هدف تبیین مسئولیت های اخلاقی انسان ها در قبال حیوانات انجام شده است.

و سؤال اصلی این پژوهش این است که مسئولیت های اخلاقی انسان ها در قبال حیوانات از نگاه اسلام و فلاسفه غربی چیست؟

در این پژوهش روش جمع آوری داده ها به صورت کتابخانه ای و به روش فیش برداری بوده است. نتایج پژوهش نشان داده که هر چند که حیوانات قوه ناطقه و عاقله انسانی ندارند ولی از درک و شعور بهره مند بوده و دارای احساسات و عواطف می باشند. در قرآن کریم حیوانات به قدری مهم شمرده شده اند که خداوند انسان ها را به تدبیر در خلقت چهارپایان فراخوانده است. و انسان ها را موظف کرده که حقوق حیوانات را رعایت کنند در کل عقل سلیم چنین حکم میکند که برای درک احساس درد در یک فرد الزاماً نیازی به پرسیدن از او و مکالمه با او نیست. و همچنین با حضور فناوری های نوین مشخص شده است که حیوانات قادر به درک کردن احساسات ناخوشایند و خوشایند نظیر آرامش و شادی و امید نیز هستند.

کلید واژه: حیوانات، اخلاق، حقوق، اسلام،

^۱ . طلبه سطح دو حوزه علمیه فاطمیه درچه.

مقدمه

حق جانداران از جمله حیوانات از موضوعاتی است که در شریعت اسلام مورد توجه قرار گرفته است. انسان هاکمکلف اند که در بهره برداری از حیوانات به رعایت احترام ذاتی وحق حیات آن ها توجه ویژه ای داشته باشند چرا که از سوی پروردگار مورد احترام واقع شده اند و حقوقی برای آن هابرعهدده انسان ها قرار گرفته است درآموزه های دینی رعایت حقوق حیوانات از جمله حق حیات واذیت وآزار نکردن حیوانات وحیوانات خانگی به عنوان یکی از شاخصه هاوسفارش های ائمه اطهار مبنی برنگهداری ومراقبت از حیوانات مورد تأکید قرار گرفته است.

حیوانات قدرت مطالبه حق خودرا ندارند ازاین رو مکلف می شوند به حمایت از حیوانات اقدام کنند.احترام به حقوق حیوانات مستلزم علاقه به آنها نیست همان طورکه به حقوق انسانی تمام افرادی که با آن ها در ارتباط هستند احترام می گذارند در حالی که لازم نیست آنها را دوست داشته باشند .

پیترسنگر یکی از فیلسوفان معاصر استرالیایی واستاد دانشگاه از مدافعان حقوق حیوانات است .ایشان با تأکید بر لزوم توجه برابره حقوق حیوانات با انسان ها هر گونه استفاده از حیوان اعم از خوردن گوشت ،پژوهش آزمایشگاهی و.....رابه چالش می کشد او بانکار برتری انسان ها بر حیوانات تمام بهروری ها از حیوانات را به لحاظ اخلاقی نادرست می داند از این رو در این تحقیق درباره ی رفتار وتعامل ما آدمیان با حیوانات سخن گفته می شود ولزوم رعایت حریم حیوانات ومسئولیت های انسان ها در قبال حیوانات بیان می شود واستفاده هدفمند ومسئولانه از حیوانات از نظر اخلاقی مجاز است .

در مقاله ی حقوق حیوانات از منظر اسلام از آقای محسن جوادی حقوق حیوانات را از نظر آیات وروایات را مورد بررسی قرار می دهد واهمیتی که اسلام برای حیوانات قرار داده را بیان می کند

مقاله ی جایگاه حیوانات درسیره تاریخی اخلاق وفلسفه در غرب از شیما بهنام منش جایگاه حیوانات در محیط زیست و حقوق آن هارا از نظر فیلسوفان غربی بیان می کند وعقاید ونظرات آن هارا مورد بررسی قرار می دهد.

در این مقاله نگاه اسلام به حقوق حیوانات ونظرو عقاید فیلسوفان غربی بیان می شود وبهترین نظر ارائه داده می شود تا تعامل بهتری با حیوانات شود.

اهمیت حقوق حیوانات از نگاه اسلام و فلاسفه غربی

همه ی نیاز های اساسی حیوانات در شرع مقدس اسلام جزء حقوق آن هاست و بر آوردن این حقوق از وظایف انسان ها شمرده می شود از این رو همه انسان ها در برابر حقوق حیوانات مسئولیت دارند. از بدیهی ترین حقوق حیوانات که بر عهده انسان ها است و در راستای حق حیات حیوان هاست می توان به آماده کردن آب، علف، مکان مناسب، تامین آرامش و امنیت، وارد نکردن صدمه و آسیب بر بدن آن می توان اشاره کرد و موارد دیگر که همه حقوقی هستند که شرع مقدس با تعبیر های گوناگون و در قالب احکام تکلیفی به انسان ها سفارش کرده.

از جمله این روایات :

پیامبر (صلی الله علیه وآله) در بیانی ظریف می فرمایند: «لَوْ غُفِرَ لَكُمْ مَا تَأْتُونَ الْبَهَائِمَ لَغُفِرَ لَكُمْ كَثِيرًا. اگر ستمی که به حیوانات می کنید بر شما بخشیده شود بسیاری از گناهان شما بخشوده شده است» (متقی هندی- کنز العمال- ۱۴۰۹- ج ۲- ص ۲۴۹۷۴)

و پیامبر مهربانی ها در جای دیگری دعای حیوانات را در رابط با صاحب خوب می فرمایند: «إِنَّ الدَّيَّةَ تَقُولُ: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي مَلِيكَ صِدْقٍ؛ يُشْبِعُنِي؛ وَيُسْقِنِي وَلَا أُطِيقُ. حیوانات می گویند: خدایا! صاحب خوبی نصیب من کن کسی که مرا از آب و غذا سیراب کند و بیش از توانم بر من بار ننهد. (صدوقی، من لایحضر الفقیه- ۳۸۱- ج ۲- ص ۲۸۹)

همچنین حضرت علی (علیه السلام) توجه بسیار زیادی به حیوانات داشتند و حیوانات بیمار و شکسته پا را مورد مهربانی قرار می دادند حضرت در نامه ای به کارگزاران خود سفارش میکنند که از گرفتن حیوانات بیمار و شکسته پا به جای زکات خود داری کنند تا حیوان مورد اذیت واقع نشود. «وَلَا تَأْخُذَنَّ عَوْدًا وَلَا هَرِمَةً وَلَا مَسْكُورَةً وَلَا مَمْلُوسَةً وَلَا ذَاتَ عَوٍّ. در تحویل گرفتن حیوانات، حیوان پیر و دست و پا شکسته، بیمار و معیوب را به عنوان زکات نپذیرید» (محمد دشتی - ۱۳۷۹- نامه ۲۵)

و در ادامه برای حمایت از حقوق حیوانات می فرمایند: «وَلَا تَوَكَّلْ بِهَا إِلَّا نَاصِحًا شَفِيتًا وَأَمِينًا، حَفِیْظًا، غَیْرَ مُعْنَفٍ وَلَا مُجْحَفٍ وَلَا مُلْغَبٍ وَلَا مُتْعَبٍ. حیوانات را به دست چوپانانی که خیر خواه و مهربان، امین، حافظ که نه سختگیر باشد و نه ستمکار نه تند براند و نه حیوانات را خسته کند» (محمد دشتی - ۱۳۷۹- نامه ۲۵)

پیامبر (صلی الله علیه وآله) در مورد ثواب مهربانی کردن به حیوانات که موجب آموزش گناهان بزرگ می شود «غُفِرَ لَأَمْرَأَةٍ مُؤَسَّسَةٍ مَرَّتَ بِكَلْبٍ عَلَى رَأْسِ رَیٍّ يَلْهَتْ كَادَ يَتَّيْلُهُ الطُّشَشُ، فَزَعَتْ خُفَّهَا فَأَوْثَقَلَتْهُ بِخِمَارِهَا فَزَعَتْ لَهُ مِنْ

الماء فُغِيرَ لها بذالك. زنی بد کاره سگی را دید که بر سر چاهی له له می زند و کم مانده است از تشنگی بمیرد او کفش خود را در آورد و آن را به روسری خود بست و به وسیله آن از چاه آب کشید و به سبب این کار آموزیده شد» (متقی هندی - کنز العمال - ۱۴۰۹ ج ۲ - ص ۴۳۱۱۶)

و در مقابل درباره یکفر آزار رساندن به حیوانات می فرمایند: «عَذَّبَتْ امْرَأَةٌ فِي هَرَبِشْرُ بَطْنَةٍ فِي مَاتَ وَلَمْ تَرْسِلْهُ فَيَأْكُلُ مِنْ خَشَائِشِ الْأَرْضِ فُوجِبَتْ لَهَا النَّارُ بِذَالِكِ: «زنی به سبب آن که گربه ای را بسته بود و اجازه نمی داد برای غذای خود شکار کند و بدین سبب آتش دوزخ بر او واجب گشت» (متقی هندی - کنز العمال - ۱۴۰۹ ج ۲ - ص ۴۳۶۹۵)

و آیات و روایات دیگری که از زوایای مختلفی به حقوق حیوانات توجه کرده اند ، وبا بررسی آن ها به این نکته می رسیم که انسان شاکر نباید به حیوانات آزار برساند که این آزار رساندن ناسپاسی از خداوند سبحان نیز هست . اهمیت حق حیوانات در فقه اسلامی تا آن جاست که حق حیوانات را در زمره حق الله دانسته اند.

برخی از حقوق حیوانات

۱. حق تغذیه :

یکی از حقوق حیوانات که بر انسان هاست ، برآوردن اولین نیاز اساسی آن ها مانند آذوغه و آب است .

حیوانی که در خدمت نیاز های آدمی است، گاهی از محیط زیست خود تغذیه می کند. در این موقع مالک حیوان باید حیوان را برای تامین نیاز های خود آزاد بگذارد و گاهی محیط زندگی حیوان زمینه تغذیه ندارد در این صورت مالک باید آب و خوراک حیوان را فراهم سازد.

پیامبر (صل الله علیه و آله) در روایتی می فرمایند: وقتی حیوانی ناظر غذای شما است باید از آن غذا به او بدهد یا باید او را برانید که آن محل را ترک کند زیرا مظلومی است که به او ظلم شده و آن غذا نفس بدی پیدا می کند. «فَإِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمُ الطَّعَامَ وَشَى مِنْهَا بَيْنَ يَدَيْهِ فَلْيُطْعِمِهِ أَوْ لِيُطْرِدْ فَإِنَّ لَهَا أَنْفُسَ سَوَاءٍ. هر گاه هنگام غذا خوردن شما ها سگی پیش رویتان باشد به آن غذا بخورانی یا آن را برانید» (کلینی - کافی - ۳۲۹ - ج ۶ - ص ۵۵۳)

اهمیت تشنگی حیوان به قدری زیاد است که اگر شخصی حیوان تشنه ببیند و بخواد وضو بگیر اول باید حیوان را سیر آب کند بعد از باقی مانده آب وضو بگیرد حضرت علی (علیه السلام) می فرمایند: «يَبْنَا رَسُولُ اللَّهِ (صل الله علیه و آله) إِذَا لَذِبَهُ هِرَّ الْيَتِ وَ عَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ (صل الله علیه و آله) أَنْ نَهَسَ عُطْشَانُ فَأَصْغَى إِلَيْهِ الْإِنَاءَ حَتَّى

شَرِبَ مِنْهُ الْعُدْدُ وَتَوَضَّأَ بِفَضْلِهِ. امیرمؤمنان می فرمایند: پیامبر وضو می گرفت و گربه ای نزد او آمد پیامبر دانست که آن حیوان تشنه است پیامبر (صلی الله علیه وآله) ظرف آب را به سوی حیوان برد و آن حیوان آب نوشید و سپس ایشان وضو گرفت (مجلسی - بحارالنوار - ۱۱۱۰، ۱۰۳۷، ج ۱۶ - ص ۲۹۳)

قرآن کریم نیز به فراهم کردن نیازهای ضروری و احتیاجهای حیوانها اشاره کرده و آن را در کنار انسانها ذکر کرده است «وَكَايِنٍ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ» چه جنبنده ای که قدرت حمل روزی خود را ندارد و خداوند او و شمارا روزی می دهد و او شنوا و دانا است. (سوره عنکبوت - آیه ۶۰) در سوره ای دیگر از قرآن کریم آمده است «كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ» دامهای خود را به چرا ببرید تا از نباتات رویانیده شده تغذیه کنند (طه - آیه ۵۴)

در متون فقهی هم در خصوص نفقه حیوان آمده است که «إِذَا مَلَكَ بِهَيْمَةٍ فَعَلَيْهِ نَفَقَتُهَا سِوَاءَ كَانَتْ مِمَّا يُؤْكَلُ لَحْمُهَا وَالطَّيْرُ وَغَيْرَ الطَّيْرِ سِوَاءَ لَأَنَّ لَهَا حَرَمَةً» (طوسی - استبصار - ۱۳۷۸ -)

از این آیات و روایات می توان به اهمیت تغذیه حیوان و رابطه حیوان با خالق هستی پی برد و درک و شعور حیوان را فهمید.

۲. حق بهداشت و درمان حیوان:

در اسلام رعایت بهداشت و نظافت و پرهیز از آلودگیها جایگاه برجسته ای دارد. حتی بهداشت و پاکیزگی حیوانها نیز مورد تأکید اسلام قرار گرفته. رسیدگی به بهداشت حیوانها و محیط زندگی آنها از وظایف مالک هر حیوان است محیط زندگی حیوان باید تمیز باشد تا که به حیوان آسیب نرسد تأمین و تهیه داروهای مورد نیاز حیوان هنگام بیماری یا برای پیشگیری از درمان بر عهد انسان می باشد.

در رابطه با پاکیزگی حیوانات می توان به این روایات استناد کرد:

پیامبر (صلی الله علیه وآله) می فرمایند: «إِمْسَحُوا رُغَامَ الْغَنَمِ وَصَلُّوا فِي مُرَاحِهَا فَإِنَّهَا دَابَّةٌ مِنْ دَوَابِّ الْجَنَّةِ» آن گونه استراحتگاه گوسفندان را تمیز کنید که بشود در آن نماز خواند. (برقی - المحاسن - ۱۳۷۱ - ص ۶۴۲)

به این اندازه اسلام به بهداشت حیوانات اهمیت میدهد پس انسانها هم باید مراقبت کنند از حیوانات تا موجب آزار و اذیت حیوانات نشود

روایت دیگری از پیامبر (صلی الله علیه وآله) می فرمایند: «نَظَّفُوا مَرَابِضَهَا وَامْسَحُوا رُغَامَهَا» آغل گوسفندان را پاکیزه نگهدارید و خاک و خاشاک آن را بزدایید (کلینی - کافی - ۱۴۰۹ -)

وی بر این نکته تأکید دارد که اگر چه انسان و حیوان در پاره ای از جهات دلرای مشابهت های با یک دیگر بوده به بیان خاص او هر دو دارای بُعدی که وی آن را ماشین های خودکار نامگذاری کرده است می باشند اما انسان به دلیل داشتن سیستم زبانی کاما که زمینه بهره وری از عقل و به تبع آن روح است علاوه بر این بُعد مادی دارای بُعد معنوی و روحانی است همین خصیصه است که باعث تمایز انسان و حیوان شده و او را از این که مجموعه منسجم از ارکان و اندام در حدیک ماشین محسوب گردد رها بخشد. (شیما بهنام منش - ۱۳۹۱ - مجله ایرانی اخلاقی و تاریخی پزشکی - ۲۵ ص)

بعد از رنه دکارت. ایمانوئل کانت که یک فیلسوف سرشناس فلسفه جدید آلمانی است هم نظر با دکارت است. وهمان مسیر دکارت را رفته اما با روشی جدید کانت قاطعانه انسان را به عنوان تنها فاعل مطلق که میتواند نسبت به هم نوع خویش دارای وظایف مستقیم اخلاقی باشد معرفی میکند و اینگونه نتیجه میگیرد که حیوانات فاعل اخلاقی قلمداد نمی شوند، بنابراین، مشمول توجهات مستقیم اخلاقی نیز نمی گردند. با این حال، او درباره ی کیفیت رفتار با حیوانات، به گون های توجه ات غیرمستقیم اخلاقی اشاره کرده و بر این باور است که حیوانات اگر چه خود فی نفسه غایت محسوب نمی گردند، چون کیفیت رفتار با آنان بر چگونگی رفتار انسانها با یکدیگر - که خود غایت هستند - به صورت غیرمستقیم تأثیر میگذارد، بهتر است انسان برخوردی خوب با حیوانات را در پیش گیرد تا بتواند با هم نوع خویش نیز به نیکی رفتار نماید از این رو، اینگونه استنباط می گردد که توجه و تأکید فلاسفه ی مختلف همواره معطوف به انسان بوده و علت آن نیز اگرچه به بیانهای مختلف در متمتع بودن از روح یا زبان یا اراده متبلور شده است، اما همگی آنها به امری مشترک که همان عقلانیت است، اشاره دارند. به موجب این استدلالات گونه ی غالب همواره انسان بوده و همین نکته سبب شده است که قلمرو اخلاق در اکثر موارد محدود و منحصر به انسان و جهان وی باشد. این دیدگاه که نظریه ی غالب در عرصه ی اخلاق سنتی است و بر اکثر مکاتب فلسفی تأثیری چشمگیر داشته، تحت عنوان رویکرد انسان محور نامگذاری شده است. (شیما بهنام منش - ۱۳۹۱ - مجله ایرانی اخلاقی و تاریخی پزشکی - ص ۲۶، ۲۷)

از مطالبی که ذکر شد استنباط می شود که از استحکام نظام فکری انسان محور کاسته شده و در کنار فاکتور عقلانیت که از جمله معیارهای اساسی در تعیین جایگاه اخلاقی موجودات به حساب می آید، امروزه معیار ذی ادراک بودن نیز طرح شده است. از این رو، بر اساس این ملاک اگر چه حیوانات نمی توانند به دلیل فقدان فاکتور عقلانیت به عنوان فاعل اخلاقی تلقی شوند، لکن به دلیل قابلیت درک تجارب مثبت و منفی، به عنوان موضوع اخلاق و در نتیجه عضو جامعه ی اخلاق که باید مشمول ملاحظات اخلاقی قرار گیرند، شناخته می شوند. در نتیجه، دیگر انسان در برابر حیوان مصونیت اخلاقی محض نداشته و ناگزیر است در تمامی ابعاد زندگی که در تماس با آنها قرار میگیرد مراقب کیفیت رفتاری خود با آنان بوده و اصول خاصی را در زمینه ی تأمین رفاه آنان رعایت نماید. بدین صورت که انسان از نظر اخلاقی تنها در صورت ضرورت و برای رفع نیازهای اساسی

خویش و ضمن رعایت اصول خاصی حق استفاده از حیوانات را خواهد داشت. از این رو، به طور کلی اخلاق حیوانات این نتیجه را به دنبال داشته که بر استفاده ی مطلق و بی قاعده ی انسان از حیوان استثنائات و اصولی را وارد ساخته است. به همین دلیل در حال حاضر علاوه بر نوع انسان، حیوان نیز مشمول توجه ات و قواعد اخلاقی قرار داشته و انسان مسؤولیت مستقیم نسبت به اعمال و رفتار خویش در برابر حیوان دارد. (شیما بهنام منش - ۱۳۹۱- مجله ایرانی اخلاقی و تاریخی پزشکی - ص ۲۷)

رعایت اصول اخلاقی بروی حیوانات آزمایشگاهی

در طول تاریخ استفاده از حیوانات آزمایشگاهی در پژوهش های علوم زیستی و پزشکی از ضرورت و ارزش و اهمیت خاصی برخوردار بوده است. در طب یونان باستان به دلیل ممنوعیت تشریح جسد انسان، از حیوانات برای مطالعه کالبدشناسی و فیزیولوژی انسان استفاده می شد. از جمله، جالینوس پزشک و فیلسوف مشهور یونانی، حیواناتی مانند خوک و میمون را به صورت زنده یا مرده تشریح میکرد محمدبن زکریا رازی که از بزرگترین و مبتکرترین پزشکان مسلمان ایرانی است، با آزمایش روی حیوانات، آثار بسیاری از داروها را شناخت و با تشریح آنها به ساختمان دستگاه عصبی دست یافت. امروزه نیز علی رغم توسعه روشهای جدید در تحقیقات بیولوژی، مولکولی و سلولی، هنوز در بسیاری از موارد پژوهش های حیوانی ضرورتاً تنها وسیله موجود برای پاسخ به سؤالات علمی خاص می باشند و مراکز تحقیقاتی دنیا هر ساله هزینه های زیادی را صرف دستیابی به نتایج علمی بر اساس مدل های حیوانی می نمایند. کاربرد حیوانات در پژوهش (و نیز در آموزش و تشخیص پزشکی)، علیرغم مزیت های فراوان آن، به دلیل جنبه های اخلاقی و روانی مربوط به استفاده غیر داوطلبانه از سوژه های مورد تحقیق در فرآیندهایی دردناک و زجرآور که معمولاً به مرگ آنها می انجامد، موضوعی بحث برانگیز است. بر خلاف کارآزمایی های بالینی روی انسان، که در آن گروهی از بیماران برای یک مطالعه بالینی داوطلب میشوند و رضایت نام های آگاهانه امضاء میکنند؛ شرکت حیوانات آزمایشگاهی در فعالیتهای تحقیقاتی امری داوطلبانه نیست و بنابراین نیازمند مداخله حامیانی مانند: پژوهشگران، دامپزشکان و کمیته های سازمانی مراقبت و کاربرد حیوانات و تعامل و همکاری سازنده بین آنهاست این حمایت میتواند تضمین کننده اجرای بی خطر، مؤثر و مسئولانه تحقیقات حیوانی و به حداکثر رساندن کیفیت زندگی حیوانات در قبل، حین و بعد از آزمایشات باشد. (محمد زارع بیدکی - ۱۳۹۱- مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان - ص ۵۷۶)

راهنمای مراقبت و استفاده از حیوانات آزمایشگاهی در امور علمی

«راهنمای مراقبت و استفاده از حیوانات آزمایشگاهی در امور علمی در جمهوری اسلامی ایران» نخستین راهنمای جامع تهیه شده در کشور است. این راهنما به بررسی اصول جامع نگهداری و استفاده از حیوانات آزمایشگاهی می پردازد. این راهنما که تدوین آن چندین سال به طول انجامید، ۹۳ صفحه و شامل دو فصل اصلی و شش پیوست است. (سیاوش احمدی نوربخش-۱۴۰۲-دایرة المعارف پزشکی اسلامی-ص ۱۹،۲۰)

در فصل اول راهنما، مسئولیت های افراد حقیقی و حقوقی، تبیین و شرایط کلی انجام دادن پژوهش بر روی حیوانات بیان شده است. افراد حقیقی، افرادی هستند که به طور مستقیم در نگهداری و استفاده از حیوانات نقش دارند و افراد حقوقی، مسئولان و مؤسسات دخیل در نگهداری و استفاده از حیوانات و نیز کارگروهها و کمیته های اخلاق هستند. در این فصل، همچنین نحوه ی تأسیس، مسئولیتها و شرایط ادامه ی کار مؤسسات تکثیر، پرورش، نگهداری و استفاده از حیوانات آزمایشگاهی برای حفظ رفاه حیوانات نیز تبیین شده است. (سیاوش احمدی نوربخش-۱۴۰۲-دایرة المعارف پزشکی اسلامی-ص ۱۹،۲۰)

در فصل دوم، اصول کار با حیوانات آزمایشگاهی از مرحله ی تأمین حیوانات گرفته تا حمل و نقل حیوانات، مراقبت از آنها در تمام مراحل پژوهش، اصول استفاده از آنان در امور علمی و نهایتاً پایان کار با آنها، به طور جامع و دقیق بیان شده است. در تهیه ی راهنما توجه شده که مطالب تا حد امکان به صورت جامع بیان شوند و امکان توسعه و بیان جزئیات هریک از آنها، در پیوست ها و راهنماهای مرتبط بعدی ایجاد شود. پیوست های متعدد راهنما، جزئیات بیشتری را درباره ی برخی مطالب مهم راهنما ارائه کرده است. (سیاوش احمدی نوربخش-۱۴۰۲-دایرة المعارف پزشکی اسلامی-ص ۱۹،۲۰)

الزامی کردن دوره های آموزشی کار با حیوانات آزمایشگاهی

در پیوند با مسائل قانونگذاری، یکی از اقدامات مهم برای توسعه ی بیشتر اخلاق و دانش کار با حیوانات آزمایشگاهی، الزامی کردن دوره های آموزشی کار با حیوانات آزمایشگاهی برای افرادی است که قصد استفاده از این حیوانات را دارند. به این منظور، نخستین هسته ی مدرسان اخلاق در کار با حیوانات آزمایشگاهی کشور، طی برنامه ی «مدرسه تابستانه ی آموزش مدرسان اخلاق در کار با حیوانات آزمایشگاهی» تشکیل شد. (سیاوش احمدی نوربخش-۱۴۰۲-دایرة المعارف پزشکی اسلامی-ص ۲)

نتیجه گیری

از مجموعه یافته های این پژوهش چنین بر می آید که باتوجه به آیات قرآن کریم، روایات معصومین (علیه السلام) و سیره ی پیامبر (صل الله علیه وآله) فهمیده میشود که حیوانات دارای درک و شعوری هستند که این درک و شعور باعث به وجود آمدن حق و حقوقی می شود که تنها راه ساقط شدن حقوق حیوانات ادای آن ها است که بر عهده انسان ها است. انسان ها در برابر همه ی آفریده های روی زمین از جمله حیوانات مسئولیت های دارند. چه حیوانات حلال گوشت باشد چه حیوانات حرام گوشت پس بنابراین رعایت حقوق حیوانات و مسایل اخلاقی آنها بر انسان ها واجب است.

حیوانات بخشی از موجودات زنده پیرامون ما هستند این موجودات زنده که بدون خواست و رضایت خود وارد آزمایشگاه های علمی می شوند و در پژوهش های مختلف به کار گرفته می شوند. بدون بهره مندی از نتایج این پژوهش ها درد ورنج های مختلف را تحمل کرده و در نهایت زندگی خود را به خواست پژوهشگران از دست می دهند. پس از نظر اخلاقی باید تا حد امکان از انجام دادن پژوهش های غیر ضروری بر روی حیوانات جلوگیری کرد و راهکار های جایگزین را که نیاز به استفاده از حیوانات ندارد را جایگزین کرد و این روش ها را رواج داد.

منابع و مأخذ:

-قرآن کریم-حضرت آیت الله مکارم شیرازی

-نهج البلاغه-محمد دشتی

۱- صدوقی-محدثین بابویه قمی-من لایحضر الفقیه-۱۳۶۳-قم-انتشارات مؤسسه النشر الاسلامی

۲-متقی- هندی- کنز العمال-۱۴۰۹-لبنان- انتشارات الرساله

۳-کلینی- محمدبن یعقوب بن اسحاق -کافی-۱۴۰۷-تهران-دارالکتب الاسلامیه

۴-مجلسی محمدباقر- بحارالنوار-۱۳۱۵-تهران-دارالکتب الاسلامیه

۵-طوسی - محمدبن حسن -استبصار-۱۳۰۷-تهران- دارالکتب الاسلامیه

۶- برقی -احمدبن محمد -المحاسن- ۱۳۷۱-تهران-مؤسسه انتشارات امیر کبیر

۷-راوندی - سید فضل الله - النوادر-۱۳۸۰-قم- مدرسه الامام المهدی

۸-نعمان بن محمد- دعا ئم السلام-۱۳۷۳-قم- انتشارات اسماعیلیان

۹-آل بویه -علیرضا-حقوق حیوانات واستعداد درک درد ورنج بررسی انتقادی دیدگاه پیترسینگر- ۱۴۰۱-

فصلنامه علمی تأملات فلسفی

۱۰-بهنام منش- شیما- جایگاه حیوانات در سیر تاریخی اخلاقی وفلسفه در غرب-۱۳۹۱-مجله ایرانی اخلاق

تاریخ پزشکی

۱۱- نور بخش-سیاوش احمدی -ملاحظات اخلاقی در پژوهش بر روی حیوانات -۱۴۰۲-دایره المعارف اخلاق

پزشکی اسلامی

۱۲-زارع بیدکی -محمد- مروری بر جنبه های اخلاقی در پژوهش های حیوانی -۱۳۹۱- دانشگاه علوم

پزشکی رفسنجان